

MADANIY BOYLIKLARNI QAYTIRISH YOKI OLIB BERISHGA DOIR MASALALARNI HAL QILISH MEKANIZMLARI

Abdullaeva Nodira Odil qizi

Toshkent viloyati yuridik texnikumi o`qituvchisi

Annotatsiya: Mamlakatimiz milliy xususiyatni aks ettiruvchi va o`zbek xalqi va butun o`zbek jamiyatining ma'naviy-axloqiy salohiyatini ifodalovchi ulkan madaniy boyliklar xazinasiga ega. Faqatgina rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, O`zbekistonda 127 tadan ortiq muzey mavjud bo'lib, ularda O`zbekiston Respublikasining moddiy va ma'naviy madaniyatining millionga yaqin turli yodgorliklari saqlanadi¹. Jumladan, Madaniyat vazirligining ma'lumotlariga ko'ra, mamlakatimizda 7 476 ta moddiy madaniy meros obyektlari mavjud. Shu bilan birga, O`zbekiston nomoddiy madaniy meros obyektlarining Milliy ro'yxatiga jami 107 ta obyekt kiritilgan².

Ko'rinib turibdiki, hozirgi bosqichda O`zbekiston davlati oldida turgan ustuvor vazifalar qatorida madaniy boyliklarni jinoiy tajovuzlardan, shu jumladan ularni O`zbekiston hududidan noqonuniy olib chiqishga qaratilgan ko'plab urinishlardan himoya qilish vazifasini ajratib ko'rsatish mumkin. Shu sababli 1998-yil 29-avgustda "Madaniy boyliklarning olib chiqilishi va olib kirilishi to'g'risida"gi O`zbekiston Respublikasining Qonuni hal qiluvchi ahamiyatga egaligini alohida qayd etishimiz joiz.

Annotation: Our country has a huge storehouse of cultural values that reflect the national character and spiritual and moral potential of the Uzbek people and the entire Uzbek society. At the same time, the National List of Intangible Cultural Heritage of Uzbekistan included 107 objects. It can be seen that among the priority tasks facing the state of Uzbekistan at the present stage, one can single out the task of protecting cultural property from criminal encroachments, including numerous attempts to illegally export them from the territory of Uzbekistan. For this reason, the decisive importance of the Law of the Republic of Uzbekistan dated August 29, 1998 "On the import and export of cultural property" should be noted.

Аннотация: Наша страна обладает огромным кладезем культурных ценностей, отражающих национальный характер и духовно-нравственный потенциал узбекского народа и всего узбекского общества. При этом всего в Национальный список объектов нематериального культурного наследия Узбекистана включено 107 объектов. Видно, что среди приоритетных задач,

¹ <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/21687-o-zbekistondagi-muzeylar-soni-nechta-3>

² O`zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasining "O`zbekiston Respublikasi Madaniyat vaziri B. Sayfullayevning "Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to'g'risida"gi Qarori. 19.12.2018.

стоящих перед государством Узбекистан на современном этапе, можно выделить задачу защиты культурных ценностей от преступных посягательств, в том числе многочисленных попыток их незаконного вывоза с территории Узбекистана. По этой причине следует отметить решающее значение Закона Республики Узбекистан от 29 августа 1998 года «О ввозе и вывозе культурных ценностей».

Kalit soʻzlar: madaniy boyliklar, madaniy boyliklarning olib kirilishi va olib chiqilishi, muzey, yodgorliklar, jinoiy tajovuz.

Ключевые слова: культурные ценности, ввоз и вывоз культурных ценностей, музей, памятники, преступная агрессия.

Key words: cultural property, import and export of cultural property, museum, monuments, criminal aggression.

Dastavval, Oʻzbekiston Respublikasining “Madaniy boyliklarning olib kirilishi va olib chiqilishi toʻgʻrisida”gi Qonunining 3-moddasiga koʻra, “madaniy boyliklar — moddiy dunyoning milliy, tarixiy, badiiy, ilmiy-maʼrifiy, maʼnaviy-axloqiy va boshqa madaniy ahamiyatga molik koʻchar ashyolari”,³ sanalishi belgilab qoʻyilgan. Madaniy boyliklar boʻyicha nizolarni hal qilishning muqobil usullari muqobil vositalar mexanizmlarini muzokaralar, vositachilik, yarashtirish va arbitraj kabi madaniy boyliklarga oid nizolarni hal qilish (NHQ) va madaniy boyliklarni qaytarish va tiklash sohasidagi nizolarni sud va NHQ mexanizmlarining asosiy kuchli, zaif tomonlari va istiqbollari aniqlash orqali oʻrganiladi.

Birinchi dan, madaniy boyliklarni qaytarish boʻyicha tinchlik bitimlarini quyida koʻrib chiqamiz: 2001- 2008-yillar oraligʻida Italiya hukumati va AQSh, Xitoy, Shveysariya va AQShning koʻplab muzeylari, jumladan Boston tasviriy sanʼat muzeyi, Nyu-York Metropolitan sanʼat muzeyi va Los-Anjelesdagi J. Pol Getti muzeyi bilan tuzilgan shartnomalar hamda Rossiya hukumati va Shveysariya oʻrtasidagi kelishuv mavjud. Shuningdek, 2012-yil 21-sentabrdagi Avstriya Respublikasi Hukumatining “Estergazi kitoblar toʻplamini topshirish toʻgʻrisida”gi bitim imzolangan.

Bizning fikrimizga koʻra, madaniy boyliklar bilan bogʻliq nizolarning salmoqli qismi sud jarayonidagi protsessual toʻsiqlar va boshqa kamchiliklar tufayli NHQ orqali samarali hal etilgan. Bundan tashqari, tarixda madaniy meros bilan bogʻliq koʻplab daʼvolar davom etmagani va tomonlar suddan tashqari kelishuvga erishgandan soʻng yakunlanganini taʼkidlashimiz lozim. MDHga aʼzo davlatlar oʻrtasidagi munosabatlarda xalqaro huquqiy normalar va ularni qoʻllash amaliyoti mavjud.

³ <https://lex.uz/docs/-24377#-24480> Oʻzbekiston Respublikasining “Madaniy boyliklarning olib kirilishi va olib chiqilishi toʻgʻrisida”gi Qonuni.01.11.1998.

SSSR parchalanganidan keyin MDHga kirgan davlatlar vorislik masalalari bo'yicha muayyan kelishuvlar to'plami hamda "shartnoma bo'yicha o'zaro anglashuv memorandum"ni qabul qildi. Shuningdek, MDH Davlat rahbarlari kengashi 1992-yil 20-martdagi barcha sobiq SSSR tarkibiga kirgan davlatlar - Hamdo'stlik a'zolari huquq va majburiyatlarning huquqiy vorislari sifatida e'tirof etiladi. Jumladan, 1992-yilda "sobiq SSSR davlat arxivlariga vorislik to'g'risida" shartnoma ham tuzilganligin bilamiz. Ushbu Bitim Vena konvensiyasi qoidalarini amalga oshiradi.

Shu tariqa, yaxlitlik prinsipi kuzatilgan. 1992-yil 15-maydagi "Madaniy sohada hamkorlik to'g'risida"gi bitim tuzilishidan oldin ham har bir MDH davlatining mablag'larini hal qilish uchun davlat o'rtasidagi munosabatlarda madaniy boyliklarni qaytarish muammolari muvaffaqiyatsiz urinish bo'lgan.⁴ Xususan, mazkur Bitimning muqaddimasida "qaysi madaniy boyliklarni kelib chiqishi uchun kelib chiqqan mamlakatlarning ma'naviy, madaniy va ajralmas shuni ifodalovchi tarixiy merosi", shuningdek, mulkiy meros xavfsizligi haqidagi BMT Bosh Assambleyasi rezolyutsiyalari qoidalarini rad etish bo'lgan. Biroq mazkur shartnomaning 1-moddasida "Madaniy boyliklarni o'zlarining kelib chiqqan mamlakatlariga madaniy va tarixiy boyliklarni tiklash uchun ishtirokchi davlatlar yordam beradi"⁵, deb mustahkamlab qo'yilgan.

Ma'lumki, bugungi kunda madaniy boyliklarni har tomonlama xalqaro huquqiy himoya qilish faqat qurolli mojarolar davri bilan chegaralanmaydi. "O'g'irlangan madaniy boyliklarni kontrabanda qilish to'g'risida"gi UNIDROIT konvensiyasi (Rimda, 1995-yil 24-iyunda qabul qilingan)ning 2-moddaga muvofiq, faqat ko'char madaniy boyliklar ro'yxatga olinadi⁶.

"Madaniy boyliklarni muhofaza qilish to'g'risida"gi konvensiyaning 1-moddasiga muvofiq, Qurolli to'qnashuv madaniy boyliklarning, shu jumladan ko'char va ko'chmas mulkning kengaytirilgan talqinini o'z ichiga oladi.

Endi, milliy qonunchilikka to'xtaladigan bo'lsak, O'zbekiston Respublikasining "Madaniy boyliklarning olib chiqilishi va olib kirilishi to'g'risida"gi Qonun⁷ining 3-moddasiga muvofiq, "madaniy boyliklar — moddiy dunyoning milliy, tarixiy, badiiy, ilmiy-ma'rifiy, ma'naviy-axloqiy va boshqa madaniy ahamiyatga molik ko'char ashyolarini o'z ichiga oladi", deb belgilab qo'yilgan. Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Turizm, sport va madaniy meros sohalarida davlat

⁴Davlat rahbarlari kengashi va hukumat rahbarlari kengashining axborot byulleteni MDH agentliklari "Sodrujestvo". Minsk, 1992. 2-Nashr.

⁵ Shartnomaning Ukraina uchun amal qiladigan matni to'plamda nashr etilgan madaniy boyliklarni xalqaro muhofaza qilish, saqlash va ulardan foydalanishga doir hujjatlar (Kiyev, 1994, 66-67-betlar), shuningdek to'plamda: 2: Madaniy qadriyatlarining huquqiy muhofazasi. Kiev, 1997 / Yu. S. Shemshushenko, V. I. Akulenko; V. I. Akulenko, V. N. Denisov, V. V. Maksimov (118-hujjat), 531-538-betlar

⁶ Конвенция УНИДРУА по похищенным или незаконно вывезенным культурным ценностям (заключена в г. Риме 24.06.1995 г.) // Международное частное право. Сборник документов. — М.: БЕК, 1997. — С. 499–506

⁷ <https://lex.uz/acts/-24377> O'zbekiston Respublikasining "Madaniy boyliklarning olib chiqilishi va olib kirilishi to'g'risida"gi Qonun.1998.29.08.

boshqaruvi tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2021-yil 6-apreldagi PF-6199-son Farmoni hamda "O'zbekiston Respublikasi Turizm va sport vazirligi huzuridagi Madaniy meros agentligi faoliyatini tashkil etish hamda sohani innovatsion rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2021-yil 19-iyundagi PQ-5150-son qarori ijrosini ta'minlash maqsadida Vazirlar Mahkamasi qaror qiladi⁸: "Turizm, sport va madaniy meros sohaslarida davlat boshqaruvi tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Prezidenti farmonining v)bandida moddiy madaniy meros sohasida quyidagi vazifalarni belgilab qo'ygan:

madaniy meros obyektlarini davlat-xususiy sheriklik asosida samarali boshqarish hamda mazkur sohaga zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish;

davlat nazoratini amalga oshirish hamda moddiy madaniy meros obyektlarining, shu jumladan muzey ashyolari va kolleksiyalarining davlat hisobini yuritish, ularni muhofaza qilish, ilmiy tadqiq etish va ommalashtirish, shuningdek, ulardan oqilona foydalanishni ta'minlash;

O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari, xususan, Umumjahon madaniy va tabiiy merosini muhofaza qilish to'g'risidagi konvensiya talablari hamda YUNESKO va boshqa tegishli xalqaro tashkilotlar tavsiyalarini samarali bajarish, xalqaro va xorijiy tashkilotlar, olimlar, ekspertlar hamda keng jamoatchilik bilan yaqin hamkorlik qilish;

alohida muhofaza qilinadigan tarixiy-madaniy hududlar, Umumjahon madaniy merosi ro'yxatiga kiritilgan hududlar va tarixiy mahallalarning tarixiy-madaniy qimmat, noyoblighi, tabiiy landshafti va o'ziga xosligini saqlab qolish;

chet ellarda saqlanayotgan, mamlakatimiz tarixi va madaniyatiga oid madaniy boyliklarni aniqlash, ularning to'liq ma'lumotlar bazasini yaratish va uni muntazam yangilab borishni tashkil qilish.⁹

Shuningdek, xuddi shu farmonning g)bandiga ko'ra, 2022-yil 1-aprelga qadar xalqaro ekspertlarni jalb etgan holda madaniy meros, shu jumladan arxeologiya merosi obyektlari, madaniy boyliklarni olib kirish va olib chiqish, nomoddiy meros sohasiga oid qonun hujjatlari va xalqaro shartnomalar normalarini umumlashtirib, to'g'ridan to'g'ri amal qiluvchi yagona qonun loyihasini ishlab chiqib, Vazirlar Mahkamasiga kiritish lozimligini belgilab qo'ygan.

"O'zbekiston Respublikasi Turizm va madaniy meros vazirligi huzuridagi Madaniy meros agentligi to'g'risida"gi Nizomning 2-bandiga muvofiq, agentlik va uning hududiy boshqarmalari moddiy madaniy meros, muzeylar, arxeologiya, madaniy

⁸ <https://lex.uz/ru/docs/-5681343>

⁹"Turizm, sport va madaniy meros sohaslarida davlat boshqaruvi tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Prezidenti farmoni

boyliklarning olib chiqilishi va olib kirilishi sohasida maxsus vakolatli davlat boshqaruvi organi hisoblanishi mustahkamlangan.

Mazkur Nizomning 3-bobida Agentlikning asosiy vazifalari va funksiyalari sanab o`tilgan. Ushbu Nizomning 11-qismida Agentlikning asosiy vazifalari quyidagilardan iboratligi belgilab qo`yilgan. Jumladan,

d) bandiga ko`ra, mamlakatimiz va xorijdagi madaniy boyliklar sohasida:

madaniy boyliklarni muhofaza qilish, shu jumladan, ularning O`zbekiston Respublikasi hududidan olib chiqilishi va uning hududiga olib kirilishi bo`yicha sertifikat berish va realizatsiya qilishni muvofiqlashtirish, madaniy boyliklarni badiiy ekspertizadan o`tkazish, ularning toifasini aniqlash, davlat reyestrini yuritish, madaniy boyliklar sohasida davlat nazoratini amalga oshirish;

ilmiy o`rganish asosida olingan ilmiy ma`lumotlar va ularning tahliliy natijalariga oid bibliografik to`plamlar, kataloglar, kitob-albomlar, axborot byulletenlari va boshqa matbaa mahsulotlarini turli tillarda nashr etish, ommaviy axborot vositalari va Internet jahon axborot tarmog`ida keng yoritish, xalqaro va xorijiy tashkilotlar bilan hamkorlik qilish.

Bundan tashqari, mazkur Nizomning b) bandida muzeylar sohasidagi Agentlikning asosiy vazifalari quyidagilardan iboratligi belgilab qo`yilgan:

milliy muzey fondining davlat katalogini yuritish, muzey ashyolari va muzey kolleksiyalarini milliy muzey fondi tarkibiga kiritish, undan chiqarish, universal huquqiy vorislik tartibida yoxud boshqa usulda bir shaxsdan ikkinchi shaxsga o`tkazish hamda muzey sohasida davlat nazoratini amalga oshirish;

Shu bilan birga, mazkur Nizomning d) bandiga ko`ra, mamlakatimiz va xorijdagi madaniy boyliklar sohasida quyidagi vazifalar belgilangan:

mamlakatimiz tarixi va madaniyatiga oid xorijdagi madaniy boyliklarni aniqlash, ularning to`liq ma`lumotlar bazasini yaratish, muntazam yangilab borish hamda asl yoki ko`chirma nusxalari, foto va videotasvirlarini yurtimizga olib kelish;

ilmiy o`rganish asosida olingan ilmiy ma`lumotlar va ularning tahliliy natijalariga oid bibliografik to`plamlar, kataloglar, kitob-albomlar, axborot byulletenlari va boshqa matbaa mahsulotlarini turli tillarda nashr etish, ommaviy axborot vositalari va Internet jahon axborot tarmog`ida keng yoritish, xalqaro va xorijiy tashkilotlar bilan hamkorlik qilish.

Shuni alohida ta`kidlash zarurki, mazkur nizomning

b) bandiga muvofiq, mamlakatimiz tarixi va madaniyatiga oid xorijdagi madaniy boyliklarni aniqlash, ularning to`liq ma`lumotlar bazasini yaratish, muntazam yangilab borish hamda asl yoki ko`chirma nusxalari, foto va videotasvirlarini yurtimizga olib kelish bo`yicha quyidagigi vazifalarni bajarishi lozimligi mustahkamlangan:

mamlakatimiz tarixi va madaniyatiga oid madaniy boyliklarni aniqlaydi, ularning to'liq ma'lumotlar bazasi — reyestrini yaratishni va uni muntazam ravishda yangilab borilishini ta'minlaydi;

mamlakatimiz tarixi va madaniyatiga doir madaniy boyliklarga oid tarixiy eksponatlarning asl yoki ko'chirma nusxalarini, foto va videotasvirlarini yurtimizga olib keladi;

tegishli ilmiy muassasa hamda markazlar, xususan, Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti bilan birgalikda mamlakatimiz tarixi va madaniyatiga oid yurtimizga olib kelingan madaniy boyliklarni aks ettiruvchi eksponatlarning asl yoki ko'chirma nusxalari, foto va videotasvirlari bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib boradi;

O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi bilan hamkorlikda chet mamlakatlarda saqlanayotgan madaniy boyliklarni aniqlaydi, ular saqlanayotgan tashkilotlar bilan ilmiy aloqalar o'rnatadi hamda mazkur boyliklarni yurtimizga qaytarish yuzasidan xorijdagi mutasaddi muassasa va tashkilotlarni aniqlash ishlarini amalga oshiradi;

O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi bilan hamkorlikda va uning yordamida chet mamlakatlarda saqlanayotgan madaniy boyliklarni yurtimizga qaytarish yuzasidan muzokaralar olib boorish uchun zarur chora-tadbirlar ko'radi kabi.

Xulosa qiladigan bo'lsak, Vazirlar Mahkamasi qarori loyihasida 258-loyiha qilib "2017-2027-yillarda muzeylar faoliyatini takomillashtirish va moddiy-texnika bazasini mustahkamlash kompleks chora-tadbirlari dasturini ishlab chiqish"¹⁰ haqida so'z boradi. Demak, shu vaqt oralig'ida O'zbekiston Respublikasining madaniy boyliklarini ko'paytirish haqida amaliy yordam amalga oshirilsa maqsadga muvofiq bo'lar edi. Zero, bu orqali xalqimizning boy tarixiy va madaniy merosi yanada chuqur o'rganiladi, targ'ib qilinadi, boyitib boriladi, ishonchli muhofaza qilinadi, shuningdek, muzeylar faoliyati takomillashadi va moddiy-texnika bazasi zamon talablari asosida mustahkamlanadi.

"Madaniy boyliklarni qaytarish yoki qaytarish bilan bog'liq nizolarni milliy sudlarda hal qilish" deganda madaniy boyliklarni qaytarish yoki tiklash bilan bog'liq nizolarni milliy sudda ko'rib chiqish mexanizmini o'rganamiz. Demak, ma'lum sabablar madaniy boyliklar bo'yicha nizolar taraflarini sud jarayonini tanlashga yo'naltirishi mumkin. Birinchidan, sudda da'vogarlar oxir-oqibat, agar ish ijobiy hal etilsa, ilgari talon-taroj qilingan madaniy boyliklarga egalik huquqini tasdiqlovchi yakuniy qarorni oladilar. Agar kerak bo'lsa, bunday hukm keyinchalik oddiy sud apparati orqali, masalan, sud ijrochilari orqali amalga oshirilishi mumkin, chunki milliy sudlar maxsus organlar va vakolatlarga ega bo'lib, ular milliy huquq tizimlarida

¹⁰ <https://lex.uz/acts/-3107036>

yoki nizolarni suddan tashqari hal qilishda mavjud bo'lmagan yoki zaif hisoblanadi. Ikkinchidan, da'vogarlar nizoning boshqa tomoni bilan muloqot qilishni istamasligi mumkin va shu bilan NHQLarga kirishni cheklaydi, bu esa o'z navbatida faqat konsensus asosida mavjud bo'ladi. Shuningdek, protsesslar sudlanuvchiga bosim o'tkazishi mumkin, keyinchalik u haddan tashqari qonuniy yondashuvdan voz kechishga va natijada muzokaralarga rozi bo'lishga tayyor bo'lishi mumkin. Buni madaniy merosga oid ko'plab sud jarayonlari uzoqqa bormagani va tomonlar suddan tashqari kelishuvga erishgandan so'ng tugaganligi bilan tasdiqlanadi. Jumladan, madaniy boyliklarni qaytarish va tiklash bilan bog'liq sud ishlarini, masalan, "Rossiya Federatsiyasiga qarshi Agudas Xasidei Chabad"ning Shneerson kutubxonasini qaytarish bo'yicha ishini, Qrimning "skif oltini" ishi¹¹ batafsil tahlil qilish orqali yuqoridagi xulosaga kelamiz. Shuni alohida ta'kidlashimiz zarurki, sud jarayoni, qoida tariqasida, madaniy boylikni qaytarishga oid nizolarni hal qilish sohasidagi so'nggi chora hisoblanadi, chunki ularning taraflari nizoni suddan tashqari usullar bilan hal qilishda muvaffaqiyatsizlikka uchragan yoki boshqa chora mavjud bo'lmaganda sudga murojaat qilishadi.

XULOSA

Maqola madaniy boyliklarni xalqaro huquqiy muhofaza qilish institutini keng qamrovli xalqaro-huquqiy tadqiq qilishga bag'ishlangan bo'lib, madaniy boyliklarni qaytarish va tiklash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Biz madaniy boyliklarni xalqaro huquqiy muhofaza qilish institutining izchil rivojlanishini, ayniqsa, madaniy boyliklarni qaytarish va tiklash nuqtai nazaridan o'rganar ekanmiz, madaniy boyliklarni qaytarish jarayonining shakllanishi va evolyutsiyasining o'ziga xos xususiyatlarini ko'rsatib berdik; xalqaro javobgarlik huquqida madaniy boyliklarni o'rgangan; madaniy boyliklarni qaytarish va tiklash bilan bog'liq masalalarni, shu jumladan, mazkur masalalarni tartibga soluvchi xorijiy davlatlarning milliy qonun hujjatlari o'rganilayotgan muammo bo'yicha xalqaro huquq normalarini amalga oshirish bilan bog'liqligini o'rgandik; madaniy boyliklar bilan bog'liq nizolarni hal etishning sud va muqobil usullarining afzalliklari va kamchiliklarini tahlil qildik, shuningdek, madaniy boylik sohasidagi nizolarni hal etishning ham sud, ham muqobil usullarining istiqbollari aniqlashga harakat qildik; YUNESKO boshchiligidagi xalqaro tashkilotlar tomonidan madaniy boyliklarni qaytarish yoki tiklash sohasida ko'rilayotgan chora-tadbirlar o'rganib tizimlashtirdik.

Xalqaro huquqda madaniy boyliklarni qaytarish amaliyotini tahlil qilishning asosiy xulosalari va o'rganish natijalarini umumlashtirib, madaniy boylik obyektlarini o'z kelib chiqqan mamlakatiga qaytarish faoliyatini takomillashtirish bo'yicha ayrim taklif va tavsiyalarni quyida shakllantirishimiz mumkin:

¹¹ Советник Путина: возврат скифского золота может растянуться на годы Тема: Ситуация вокруг скифского золота. РИА Крым. www.crimea.ria.ru/society/20160114/1102649717.html

1. Bilamizki, 1992-yil MDH davlatlari o`rtasida “Milliy madaniy boyliklar va arxivlar haqida”gi shartnoma imzolangan. Unga ko`ra, hamma madaniy boyliklar va arxivlar Moskvada qoladi, shuningdek MDHga a`zo davlatlar ariza berib nusxasini olishga haqliligi mustahkamlangan. Biroq buni Rossiya Federatsiyasi Dumasi tasdiqlamagan. Shu sababli biz ham o`z madaniy boyligimiz hamda tegishli arxivlardan nusxa olish huquqidan foydalana olmayapmiz. Binobarin, UNESCO bo'yicha “arxivlar- ko'chmas mol-mulkning bir turi”, deb belgilab qo'yilgan. Prinsip bo'yicha esa “moddiy boyliklar qaysi yerda ta'sis etilgan bo'lsa, o'sha davlatga tegishli” ekanligini hammamiz bilamiz.

2. Ma`lumki, 2021-yil O'zbekiston Respublikasida Milliy madaniy boyliklarni qaytarish maqsadida Madaniy meros agentligi ta'xis etildi. Mazkur Agentlikning yordamida yo'qolgan madaniy boyliklar haqida ma'lumotnoma yig'ib, davlat rahbarlarining rasmiy tashriflari davomida tegishli madaniy boyliklarimizni qaytarib olishni ikki tomonlama shartnomalarni tuzish orqali amalga oshirish mazkur dissertatsiya ishimizning dolzarb vazifasidan biri hisoblanadi. Masalan, Amir Temur tuzuklari hozirgi kunda O'zbekistonda emas.

3. MDHga a'zo davlatlarning ko'p tomonlama shartnomalar tuzish yo'li bilan restitutsiya muammosini birgalikda hal qilishga urinishlari besamar ketgan. Demak, ikki tomonlama individual shartnoma bunga yordam beradi deb hisoblaymiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O`zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. 30.04.2023. <https://lex.uz/uz/docs/-6445145>
2. 17 November 1970, 823 UNTS 231. <https://en.unesco.org/about-us/legal-affairs/convention-means-prohibiting-and-preventing-illicit-import-export-and>
3. 24 June 1995, 34 ILM 1322 (1995). This Convention was adopted by the International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT) upon request of UNESCO. <https://www.unidroit.org/instruments/cultural-property/1995-convention/>
4. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_3_1983.pdf Done at Vienna on 8 April 1983. Not yet in force. Official Records of the United Nations Conference on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts, vol. II (United Nations publication, Sales No. E.94.V.6)